

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Hernaus

**Politična participacija starejše populacije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Hernaus

Mentorica: prof. dr. Alenka Krašovec

**Politična participacija starejše populacije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

## ZAHVALA

*Iskrena hvala mamici in atiju, da sta verjela vame. Hvala vama za vse modre nasvete,  
razumevanje in finančno pomoč!*

*Hvala starim staršem in moji botrici za vse vzpodbudne besede, podporo in skrb.  
Lepa hvala tudi prof. dr. Alenki Krašovec za strokovno pomoč in pomembne napotke.*

## **Politična participacija starejše populacije**

Razvoj političnih, gospodarskih in prebivalstvenih dejavnikov terja mnogokatero spremembo, ki smo jim priča v današnjem svetu. Ena takšnih je demografska tranzicija, pri kateri se srečujemo s pospešenim staranjem prebivalstva. Slednje predstavlja resen izziv, saj za sabo potegne tako ekonomske kot socialne posledice. Kljub vsemu starejši ljudje postajajo tudi vedno večje volilno telo in imajo s tem možnost odločanja o pomembnih zadevah. V nekaterih državah ima starejša populacija lastnega političnega predstavnika, to je upokojenska stranka, ki podpira in se zavzema za interese starih ter upokojenih posameznikov. Ker se velika večina raziskovalcev ukvarja le z volilno udeležbo drugih specifičnih skupin (mladi, marginalizirani ipd.), skupina starejših volivcev pa ostaja skopo obravnavana, kljub temu da gre za vedno bolj množično volilno telo, sem se v svoji diplomski nalogi usmerila v omenjeno tematiko. Moj cilj je bil ugotoviti, ali obstoj upokojenske stranke in njeno sodelovanje na volitvah mobilizira starejšo populacijo in vpliva na višjo stopnjo volilne udeležbe starejše populacije. V ta namen sem opravljala primerjalno raziskavo med institucionalno primerljivima državama, srednjeevropskima Republiko Slovenijo in Republiko Poljsko. Ugotovitve so pokazale, da je volilna udeležba ljudi, starih 65 let in več, višja v Republici Sloveniji, kjer upokojenska stranka sodeluje na parlamentarnih volitvah, kot v Republici Poljski, kjer upokojenska stranka ne sodeluje na volitvah.

Ključne besede: politična participacija, upokojenska stranka, Slovenija, Poljska, staranje prebivalstva

## **Political participation of senior population**

The development of political, economic and population factors requires many changes that we can see in today's world. One of such is the demographic transition which makes us face accelerated ageing of the population. This presents a serious challenge, as it brings both economic and social consequences. Nonetheless, the elderly are becoming an increasing electorate body and therefore have the opportunity to decide on important issues. In some countries, the older population has its own political representative, a pensioners' party that supports and stands for the interests of old and retired individuals. Since the vast majority of researchers only deal with the electoral participation of specific groups (young, marginalized etc.), and the group of elderly voters remains barely analysed, despite the fact this is an increasingly massive electoral body, I have decided to deal with mentioned topic in my thesis. The aim was to determine whether the existence of pensioners' party at elections mobilizes the older population and assures a higher electoral turnout of this older population. For this purpose, I did comparative survey between institutionally comparable countries, Central European Republic of Slovenia and the Republic of Poland. The findings showed that the turnout of people aged 65 and over is higher in the Republic of Slovenia, where the pensioner party participates in parliamentary elections than in the Republic of Poland, where the pensioner party does not participate in the elections.

Key words: political participation, pensioners' party, Slovenia, Poland, ageing population.

## KAZALO

<b>1</b>	<b>UVOD .....</b>	<b>8</b>
<b>2</b>	<b>METODOLOŠKI DEL.....</b>	<b>9</b>
2.1	Pomen in cilj.....	9
2.2	Metode in tehnike dela.....	10
2.3	Struktura dela.....	10
2.4	Raziskovalno vprašanje in hipoteza .....	12
<b>3</b>	<b>DEMOGRAFSKE SPREMEMBE IN STARANJE PREBIVALSTVA .....</b>	<b>12</b>
3.1	Vrednotenje staranja .....	12
3.2	Značilnosti modernih družb v pogledu strukture prebivalstva .....	13
3.3	Problem in izzivi staranja prebivalstva .....	14
3.3.1	Ekonomski vidik in aktivno staranje .....	15
3.3.2	Razpad medgeneracijske povezanosti .....	16
<b>4</b>	<b>POLITIČNA PARTICIPACIJA.....</b>	<b>17</b>
4.1	Oblike politične participacije.....	19
4.1.1	Konvencionalna politična participacija .....	19
4.1.2	Nekonvencionalna politična participacija .....	21
4.2	Dejavniki politične participacije .....	23
4.2.1	Družbeno-ekonomski dejavniki .....	23
4.2.2	Psihološki dejavniki .....	24
4.2.3	Sociološki dejavniki .....	25
4.3	Politična participacija starejših .....	26
<b>5</b>	<b>POLITIČNE STRANKE .....</b>	<b>28</b>
<b>6</b>	<b>UPOKOJENSKE POLITIČNE STRANKE .....</b>	<b>30</b>
<b>7</b>	<b>EMPIRIČNI DEL .....</b>	<b>31</b>
7.1	Demokratska stranka upokojencev Slovenije.....	32
7.2	Krajowa Partia Emerytów i Rencistów.....	32
7.3	Analiza .....	33
7.3.1	Opisna statistika .....	33
7.3.2	Preverjanje hipoteze (inferenčna statistika) .....	34
<b>8</b>	<b>ZAKLJUČEK.....</b>	<b>36</b>
<b>9</b>	<b>LITERATURA .....</b>	<b>38</b>
	<b>PRILOGE.....</b>	<b>43</b>
	<b>PRILOGA A: Tabele iz opisne statistike.....</b>	<b>43</b>

**PRILOGA B: Tabela in graf iz inferenčne statistike .....43**

## SEZNAM KRATIC

DeSUS	Demokratska stranka upokojencev Slovenije
ESS	Evropska družboslovna raziskava
EU	Evropska unija
KPEiR	Nacionalna stranka upokojencev in invalidov (Krajowa Partia Emerytów i Rencistów)
NES	National Election Studies
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
RP	Republika Poljska
RS	Republika Slovenija
SPSS	Statistični paket podatkov za družbene vede
WHO	Svetovna zdravstvena organizacija
ZN	Združeni narodi

## 1 UVOD

Razvoj političnih, gospodarskih in prebivalstvenih dejavnikov terja posledice v obliki velikih družbenih sprememb, ki smo jim priča v današnjem času. Demografska tranzicija je ena takšnih alteracij, ko se zaradi leta trajajočega zniževanja rodnosti in zmanjševanja smrtnosti oziroma daljše življenjske dobe srečujemo s pospešenim staranjem prebivalstva. Delež starejše populacije se povečuje, staranje prebivalstva pa je tako eden resnih izzivov, pred katerim se je danes znašlo človeštvo (Vertot 2010).

Problematiko, ki jo staranje prebivalstva povzroča, v zadnjih dveh desetletjih intenzivno proučujejo tudi v mednarodnih organizacijah oziroma na nadnacionalni ravni v Združenih narodih, v OECD in v Evropski uniji. Že oktobra 1998 je tedanji generalni sekretar ZN dejal, da smo sredi revolucije, ki bo v prihodnosti z velikimi gospodarskimi, socialnimi in drugimi posledicami krepko preseгла meje demografije (Vertot 2010). Pri tem je imel v mislih znatno povečanje deleža starejših oseb, ki bo ena najpomembnejših preizkušenj, s katerimi se bo svet – najprej njegov razviti del – moral resno spopasti v naslednjih letih. Danes to v polnosti doživljamo, starostna sestava populacije se namreč močno spreminja. Delež prebivalstva, starejšega od 60 let, obsega 12,7 odstotkov, medtem ko je bil ta delež v 80-ih letih prejšnjega stoletja 8,5-odstoten. Predvideva se, da se bo v prihodnjih letih staranje še naprej povečevalo, leta 2030 pa bo delež prebivalstva, starejšega od 60 let, doseglo 16,4 odstotkov ljudi (United Nations 2017a, 1).

Prva regija, ki je vstopila v tovrstno demografsko tranzicijo, je bila Evropa ob začetku prehoda na nižjo rodnost in naraščajočo življenjsko dobo na skoraj vseh območjih do konca devetnajstega ali zgodnjega dvajsetega stoletja. Posledično je današnje evropsko prebivalstvo najstarejše od šestih svetovnih regij, kar 25 odstotkov ljudi je namreč starih 60 let ali več (United Nations 2017a, 1). Ta množična starejša in upokojena populacija (opredelitev starejših glej v poglavju 3.1) ima seveda svoje specifične potrebe in interese, ki rezultirajo v obliki povpraševanja po novih, drugačnih javnih politikah (Hanley 2011, 7). Tudi izkušnje zahodne Evrope kažejo, da se zaradi sprememb v demografski strukturi pojavljajo volivci, ki si želijo novih, posebnih politik; raziskovalci pa ugotavljajo, da je posledično vedno večje število starejših in upokojenih oseb, ki stremijo k tem novim politikam, povzročilo nastanek novih političnih strank (Hanley 2011, 7–9). V tem primeru govorimo o upokojskih političnih



strankah, katerih pojav in razvoj sta vsaj delno potrebna za zadovoljitev potreb in interesov upokojencev.

Prva upokojenska stranka v razvitih demokracijah se je pojavila v Izraelu leta 1981, kmalu zatem v zahodni Evropi, leta 1987 v Italiji, v zgodnjih devetdesetih letih 20. stoletja pa tudi v državah srednje in vzhodne Evrope, najprej v Rusiji in Ukrajini (Hanley 2011, 2).

Hanley (2011, 1) takšne stranke imenuje "sive politične stranke" in pravi, da so v nekaterih evropskih državah pridobile zadostno volilno podporo za vstop v predstavniška telesa. Če so bili njihovi volivci pretežno upokojenci, ni znano, vemo pa, da glede na delež starejše populacije govorimo o relativno velikem deležu potencialnih starejših volilnih upravičencev. Na tem mestu se sprašujem o povezanosti med obstojem upokojenske politične stranke oziroma njenim sodelovanjem na volitvah in stopnjo volilne udeležbe upokojencev. Zanima me, ali določena skupina ljudi, katerih interese eksplicitno nagovarja ena politična stranka, v večji meri volilno participira kot v primerih, ko takšna politična stranka ne deluje. Ali takšna stranka motivira volivce in jih privabi na volišča? Konkretno me zanima, ali sodelujoča upokojenska stranka na volitvah zvišuje volilno udeležbo upokojencev? Več o zastavljenih vprašanjih in iskanju odgovorov nanje sledi v nadaljevanju.

## **2 METODOLOŠKI DEL**

### **2.1 Pomen in cilj**

Pospešeno višanje deleža starejšega prebivalstva na svetu torej povzroča številne spremembe in je hkrati vzrok za nove izzive. Kot vsaka ima tudi ta množica ljudi svoje želje in potrebe ter se zanima za javne politike, ki so v skladu z njihovimi interesi. Glede na koncept strankarske identifikacije sklepamo, da na volitvah oseba izbere politično stranko, s katere vrednotami se najlažje poistoveti. Tako bi lahko pričakovali, da upokojenca za udeležbo na volitvah motivira upokojenska stranka. Pa ga res?

Moje raziskovanje politične participacije starejše populacije izvira iz več razlogov. Kot prvo izhajam iz dejstva o hitrem staranju prebivalstva, povečevanju deleža starejših in upokojenih ter posledično vedno večjemu deležu starejših v volilnem telesu. Nadalje se sprašujem o povezavi med starejšimi, upokojenimi volivci in obstojem posebne (upokojenske) politične

stranke. Zanima me, ali ta zaradi pričakovanega posebnega zagovarjanja upokojskih vrednot in interesov upokojencev mobilizira upokojene volivce. Tretjič, pomen raziskovanja vidim v tem, da smo generalno gledano priča upadu participacije na volitvah, a obstajajo številne razlike in pomisleki, zakaj volilna udeležba upada predvsem pri določenih skupinah. Nenazadnje pa razlog raziskovanja politične participacije starejših tiči v sicer skopo preučevani skupini volivcev, medtem ko je analiz o volivcih glede na njihove ostale demografske in socialno-ekonomske značilnosti ogromno.

Skratka, zaradi navedenih razlogov želim preučiti in predstaviti področje politične participacije starejših volivcev in ugotoviti povezanost med obstojem in aktivnim delovanjem (tj. nastopom na volitvah) upokojske stranke in stopnjo volilne udeležbe starejših. Navedeno hkrati opredeljujem kot CILJ diplomskega dela in dodajam, da želim ugotoviti, ali na volitvah sodelujoča upokojska stranka mobilizira starejšo populacijo ter vpliva na značilnost te vrste participacije oziroma višjo stopnjo njene volilne participacije.

## **2.2 Metode in tehnike dela**

Tekom pisanja diplomskega dela bom uporabila različne metode in tehnike raziskovanja. To so:

- sekundarna analiza virov, s pomočjo katere bom opisala in pojasnila osnovne pojme, predstavila demografske spremembe in izzive staranja prebivalstva ter kritično soočila ugotovitve o dejavnikih politične participacije;
- sekundarna analiza obstoječih javnomnenjskih podatkov (European Social Survey) in
- analiza primarnih virov oziroma volilnih statistik (Krajowe Biuro Wyborcze oziroma Državni volilni urad Republike Poljske ter Državni volilni urad Republike Slovenije).

Diplomsko delo bo tako primerjalna analiza, kjer bom med seboj primerjala volilno udeležbo upokojencev v Republiki Sloveniji in Republiki Poljski v štirih časovnih točkah.

## **2.3 Struktura dela**

V uvodu sem podala vpogled v izbrano tematiko, nadalje pa v metodološkem delu opredeljujem pomen in cilj diplomskega dela, raziskovalno vprašanje in hipotezo ter navajam raziskovalne metode in tehnike, uporabljene v diplomskem delu. Sledi teoretični del, v katerem bom

predstavila značilnosti modernih družb v pogledu strukture prebivalstva, problem in izzive staranja prebivalstva, pristope k politični participaciji in kritično soočenje dejavnikov politične participacije, pri čemer bo poudarek na (ne)obstoju t. i. mobilizatorjev in značilnostih participacije starejših.

Predzadnje poglavje bo zajemalo lasten empirični del, kjer bom s programom SPSS analizirala podatke, pridobljene v European Social Survey (ESS), in tako ugotovila, ali lahko opazamo razlike v volilni participaciji starejših glede na obstoj upokojenske politične stranke oziroma na njeno sodelovanje na volitvah v posamezni državi. Odločila sem se za izbor dveh primerljivih srednjeevropskih držav, to sta Republika Slovenija in Republika Poljska. Državi sem izbrala na podlagi številnih podobnosti, ki so hkrati kriterij izbora. Gre za postsocialistični državi s podobno institucionalno ureditvijo. To sta državi, ki sta se v začetku 90-ih let 20. stoletja sočasno demokratizirali in imata tako podobno dolgo demokratično izkušnjo. Poleg navedenega imata obe parlamentarni sistem in proporcionalni volilni sistem. Prav tako sta državi leta 2004 sočasno postali polnopravni članici Evropske unije. Podobne institucionalne značilnosti imata tudi Češka in Slovaška, ki sem ju sicer prav tako želela vključiti v raziskavo, a zaradi pomanjkanja podatkov v bazi ESS to ni bilo mogoče.

Lastnost, po kateri se Slovenija in Poljska razlikujeta, in sta zato primerni za moje raziskovanje, je obstoj oziroma delovanje upokojenske stranke v državi. Slovenija je država, kjer upokojenska stranka (DeSUS – demokratična stranka upokojencev Slovenije) obstaja in tudi sodeluje na parlamentarnih volitvah že od leta 1996, ko je na njih prvič nastopila kot samostojni politični akter. Od tedaj je na vsakih volitvah pridobila nekaj mandatov. Na drugi strani pa na Poljskem upokojenska stranka nima niti takšne politične prepoznavnosti niti vpliva. Poljska upokojenska stranka (KPEiR – Krajowa Partia Emerytów i Rencistów – nacionalna stranka upokojencev in invalidov) ni nastopila na parlamentarnih volitvah, ki jih bom obravnavala. Tukaj naj poudarim še, da v obeh državah obstaja dvodomni parlament, a nas zanimajo le volitve v dom splošnega predstavnštva. V Sloveniji je to državni zbor, na Poljskem pa sejm.

Z lastno primerjalno analizo bom ugotavljala razlike v stopnji volilne udeležbe starejših in upokojenih volivcev (ki jih v nadaljevanju opredeljujem kot stare 65 let in več) med državo, kjer upokojenska politična stranka sodeluje na parlamentarnih volitvah – Slovenija, in državo, kjer ta stranka ne sodeluje na volitvah – Poljska. Pri tem bom videla, ali so upokojenci v državi s sodelujočo upokojensko stranko na volitvah bolj volilno aktivni kot v državi, kjer takšna

stranka ni nastopila na volitvah, in tako bom ugotovila, ali upokojenska stranka v državi deluje kot mobilizator na višjo volilno udeležbo starejših.

Celotno analizo bom opravljala na izbranem časovnem traku parlamentarnih volitev v 21. stoletju. Podatki, potrebni za tovrstno analizo, so nam tako v ESS za obe obravnavani državi kot tudi v poljskem volilnem uradu dostopni zgolj od leta 2000 naprej.

V zaključku bom podala temeljne sklepe in ugotovitve diplomskega dela.

## **2.4 Raziskovalno vprašanje in hipoteza**

### Raziskovalno vprašanje:

Ali upokojenska politična stranka v državi deluje kot mobilizator na volilno udeležbo ljudi starih 65 let in več oziroma, ali je v državi, kjer upokojenska politična stranka nastopa na parlamentarnih volitvah, volilna udeležba te skupine ljudi višja kot v državi, kjer takšna stranka ne nastopa na volitvah?

### Hipoteza:

Obstoj upokojenske politične stranke v državi deluje kot mobilizator na volilno udeležbo ljudi starih 65 let in več, zato je volilna udeležba te skupine ljudi višja v Republiki Sloveniji, kjer upokojenska stranka sodeluje na parlamentarnih volitvah, kot v Republiki Poljski, kjer upokojenska stranka ne sodeluje na volitvah.

## **3 DEMOGRAFSKE SPREMEMBE IN STARANJE PREBIVALSTVA**

*Vsaka starost prinaša svoje plodove, treba jih je samo znati pobrati. - Raymond Radiguet*

### **3.1 Vrednotenje staranja**

Starost, staranje in trajanje življenja so vprašanja, s katerimi so se znanstveniki in običajni ljudje že od nekdaj ukvarjali, zato so najverjetneje stara prav toliko, kot je staro človeštvo (Milavec Kapun 2011, 5–6).

Skorajda vsi ljudje bi radi dočakali starost, a nihče si ne želi biti star. A vendar se tukaj vprašamo, kdaj pa je človek sploh star? Kuharjeva (2007, 36) piše, da se definicija starosti spreminja, tako v teorijah družboslovcev kot tudi v besednjaku politikov in različnih organizacij ter v medijskem diskurzu. Ljudje so še nekaj desetletij nazaj doživljali starost na bolj ali manj enoten način, danes pa se je pojavila diferenciacija staranja. Neugartenova (v Kuhar 2007, 36) je v 80-ih prejšnjega stoletja trdila, da se pojavlja družba, v kateri starost ni pomembna. Danes smo priča ravno nasprotnemu. Starost ni več obdobje črnih rut in palic, temveč je postala obdobje, ki ga doseže vedno več ljudi, in proces, ki s svojim obstojem počasi spreminja vrednote celotne kulture.

Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeljuje starostnika kot "človeka v starosti", starost pa kot "dobo v človeškem življenju od zrelih let do smrti" (SSKJ 2017). Vse to je res, a še vedno ne vemo, katera je tista starost, ko rečemo, da je nekdo star. O tem, kdo so starejši oziroma stari ljudje, kdaj posameznika opredelimo kot starega, ni popolnega soglasja. Niti v posamezni državi niti globalno gledano. Vertotova (2010, 9) trdi, da se za različne potrebe uporabljajo različni starostni razredi oziroma različne meje. Vedno pogosteje se pri opredeljevanju ljudi po starosti uveljavlja delitev, po kateri se starost začne z upokojitvijo. V Sloveniji običajno uporabimo za razvrščanje prebivalstva v velike starostne skupine naslednjo delitev: osebe, stare 0–14 let: mladi; osebe, stare 15–64 let: srednja generacija; osebe, stare 65 let in več: stari.

Tudi jaz bom v nadaljevanju uporabljala izraze, kot so starejši, starejša populacija in upokojenci. Pri tem bom imela v mislih vedno isti pomen, in sicer osebo, ki je stara 65 let ali več. Človeka te starosti lahko namreč smatramo za zrelega in starega, prav tako pa se predvideva, da je tudi že upokojen, zato bom enačila besedi starejša oseba in upokojenec.

### **3.2 Značilnosti modernih družb v pogledu strukture prebivalstva**

Pospešeno staranje prebivalstva močno spreminja starostno strukturo družbe. V EU je staranje posledica številnih demografskih trendov, Vertotova (2010, 8) navaja najpogostejše:

- nizko povprečno število otrok na žensko,
- zmanjšanje rodnosti v zadnjih desetletjih (pred tem pa poveljne "baby boom" generacije),
- bistveno daljša pričakovana življenjska doba in
- manjša umrljivost.

V uradnem poročilu Združenih narodov, *World population ageing 2015* (United Nations 2015, 4), je navedeno, da trendi v stopnji rasti prebivalstva starejših na splošno kažejo močan vpliv velikih zgodovinskih dogodkov pri oblikovanju starostne sestave prebivalstva. Rojeni med vojnim obdobjem, v času tako imenovane depresivne plodnosti, ki je vladala v številnih državah, so "starost starejših" dočakali približno na prehodu iz 20. v 21. stoletje. Takrat je bila rast starejšega prebivalstva počasna, zaradi trendov iz prejšnjih desetletij, medtem ko se je ta pospešila v zadnjih letih, zaradi povečane rodnosti v povojnem času. Učinek povojnih "baby boomov" je torej razviden pri problematiki staranja prebivalstva. Vidimo namreč, da je stopnja rasti svetovnega prebivalstva, starega 60 let ali več, dosegla vrh v obdobju 2010–2015, stopnja rasti prebivalstva, starega 80 let ali več, pa naj bi dosegla najvišjo vrednost v letih 2030–2035 (United Nations 2015, 4).

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (2009, 18) je nizka rodnost, katere posledica je tudi staranje prebivalcev, značilna za vse v letih 2004 in 2007 na novo pridružene članice EU. Znotraj EU so najvišje stopnje rodnosti sicer značilne za države na severu in zahodu, medtem ko sta najnižje stopnje rodnosti med polnopravnimi članicami EU, poleg Litve, Romunije in Slovaške, dosegli tudi Poljska in Slovenija. Prebivalstvo slednje ni le številčno skromnejše, ampak je tudi bistveno starejše (Vertot 2010, 14).

Na drugi strani sta tudi bistveno daljša življenjska doba in manjša umrljivost ena izmed razlogov za staranje prebivalstva in za porast celotne populacije. Po podatkih Združenih narodov (United Nations 2017b, 1) naj bi skupno svetovno prebivalstvo do sredine leta 2017 doseglo skoraj 7,6 milijard ljudi. Delež ljudi se bo predvidoma zviševal v večini regij po vsem svetu. Republika Slovenija je sicer med državami, za katere se do obdobja 2030 predvideva nekoliko večja rast prebivalstva, medtem ko je Republika Poljska med državami, za katere je predvideno, da se bo populacija do leta 2030 nekoliko zmanjšala. To vseeno ne pomeni upočasnjenejšega višanja deleža starejših (Giannakouris 2010, 2).

### **3.3 Problem in izzivi staranja prebivalstva**

Staranje prebivalstva spremljajo številne socialne, ekonomske in geopolitične spremembe, ki so v nemajhni meri tako posredna kot neposredna posledica omenjanega procesa staranja. Te spremembe opazno vplivajo na intenzivnost in ritem tehnološkega razvoja, na gospodarsko rast in razvoj, na strukturo potrošnje prebivalstva in seveda tudi na sistem javnih financ (Vertot

2010, 9). Vertotova (2010, 8) pravi, da je v evropskih državah skrb ob procesu staranja osredotočena zlasti na to, kako se bodo spreminjala razmerja med posameznimi starostnimi skupinami. To namreč zastavlja vprašanja o tem, kakšni bodo relativni deleži tistih, ki so vključeni v delo in prispevajo k prihodku države z davki in prispevki, ter na drugi strani tistih, ki v blagajno države ne prispevajo (več) – otroci, starejše osebe.

Po podatkih Statističnega urada (STAT 2009, 27) so velikost, starostno-spolna sestava in regionalna razporejenost slovenskega prebivalstva v naslednjih desetletjih močno odvisne od prihodnjih vrednosti rodnosti, umrljivosti in migracij. To so namreč ključni socialni in gospodarski dejavniki, ki so medsebojno odvisni in vplivajo na sestavo prebivalstva. Tudi sestava in številčnost obratno močno vplivata na socialne in gospodarske dejavnike okolja.

Vse posledice, ki jih povzroča staranje prebivalstva, se pojavljajo vzporedno z željami in potrebami starejših ljudi. To rezultira v povpraševanju po javnih politikah, ki rešujejo pereče problematike starejših in upokojenih. Največkrat je govora o ekonomskih tematikah, upokojitvi in pokojninah, mobilnosti, socialnem in zdravstvenem varstvu ter ohranjanju socializacije pri starejših osebah.

### 3.3.1 Ekonomski vidik in aktivno staranje

Ekonomske posledice, ki jih staranje prebivalstva povzroča, so zelo očitne in skorajda najpomembnejše. Na račun povečanja deleža starih se namreč zvišuje delež neaktivnega prebivalstva. Zaradi tega prihaja do večjih posledic v obliki pomanjkanja delovne sile (Milavec Kapun 2011, 31). OECD ocenjuje, da je v državah članicah EU med prebivalci, starimi 55–64 let, delovno aktivnih samo še polovica ljudi, med prebivalci v starosti 25–54 let pa jih aktivno dela tri četrtine (Vertot 2010, 8). Iz ekonomskega vidika je nujno oblikovati prehod iz zgodnjega upokojevanja k aktivnemu staranju, a to pomeni podaljševanje delovne dobe (Milavec Kapun 2011, 31).

Skovanka aktivno staranje predstavlja popolno nasprotje starosti kot odvisnemu, pasivnemu obdobju življenja. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO 2002, 12) podaja naslednjo definicijo: "Aktivno staranje je proces optimiziranja priložnosti za zdravje, participacijo in varnost z namenom izboljšanja kakovosti življenja starostnikov." Tudi Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD 2009, 8) piše, da je pri aktivnem staranju poudarek

na ohranjanju dejavnosti na trgu dela in na potrebi po ohranitvi funkcionalnih zmogljivosti čim dlje. Gre torej za zmožnost starajočih se ljudi za produktivno življenje v družbi in gospodarstvu.

Zaradi odhoda tako imenovane tretje generacije v pokoj ostaja oziroma je ostajal velik del njihovih sposobnosti neizkoriščen človeški kapital na trgu delovne sile. Sedaj vse kaže, da bo bolj zdrava, premožnejša, aktivnejša in bolj mobilna tretja generacija, bolj množično nadaljevala poklicno pot z delnim delovnim časom in delno upokojitvijo. Pri tem je pomembno tudi, da se podjetja oprejo na izkušnje in znanje starajočih se in starih delavcev (Strategija varstva starejših do leta 2010, 2006, 7).

Z vidika ekonomskih izzivov, Medved in Tičar (2008, 800) še ugotavljata, da se ob nadaljevanju demografskih gibanj javni izdatki za zdravstvo izredno zvišujejo, zato je zaskrbljujoče številke potrebno upoštevati pri načrtovanju zdravstvene politike in zmogljivosti sistema zdravstvenega varstva v prihodnjih obdobjih.

### 3.3.2 Razpad medgeneracijske povezanosti

Nekoč so bili stari ljudje za mlajši dve generaciji glavni vir informacij, znanja in veščin za vsakdanje delo in druge vidike preživetja. Danes ni več tako, saj tretja generacija s težavo sledi naglemu tehnološkemu napredku in z njim predobro seznanjenim mlajšim generacijam (Strategija varstva starejših do leta 2010, 2006, 8). Izjemen razvoj znanja na materialno tehničnem in naravoslovnem področju je ustvaril slepo pego v znanju starejših. To otežuje socializacijo starejšim, posledica tega pa je množična osamljenost. Stari in nemočni ljudje so v današnji družbi marginalizirani, naglo večanje deleža starega prebivalstva v prihodnjih letih pa bo povzročalo čedalje večjo negotovost in zmedo vseh generacij. Naravna reakcija na to je poglobljanje prepada med generacijami (Strategija varstva starejših do leta 2010, 2006, 8).

Omenjen socialni vidik staranja povzroča zelo perečo problematiko osamljenosti v življenju starostnikov in je poleg ekonomskega vidika, eden najpomembnejših problemov staranja.

Predstavljena izziva, ki ju staranje povzroča, sta le dva izmed številnih. Namen zapisanega pa je predvsem podati vpogled v tematike, ki jih za sabo potegne problematika staranja. Spremembe demografskih značilnosti pomenijo namreč tudi spremembo potreb starejših, posledično pa prav tako spremembo javnih politik, po katerih povprašujejo starejši in



upokojeni. To lahko pomeni pojav novih pomembnih tematik kot tudi pojav novih političnih strank.

Če se navežem na politično participacijo in citiram Hanleya (2011, 7): "Dolgoročne spremembe družbeno-gospodarskih, družinskih in demografskih struktur so povzročile potrebo po novih politikah, s tem pa pojav novih volivcev.", lahko rečem, da je intenzivno staranje prebivalstva odprlo številne problematike, nadalje spremembo potreb javnih politik, nenazadnje pa tudi pojav množičnega volilnega telesa, ki ga tvorijo starejši volivci. Posamezne javne politike postajajo pomembnejše in bolj izpostavljene. Na tem mestu odpiram temo politične participacije, ki bo služila kot podlaga nadaljnji obravnavi politične participacije starejših, upokojenskih strank in nenazadnje primerjavi volilne udeležbe starejših v dveh izbranih državah.

#### **4 POLITIČNA PARTICIPACIJA**

Vprašanje participacije je osrednja tema politike in demokracije v današnjem svetu in že s sklicevanjem na grško polis vzbuja predstavo, v kateri udeleženci posegajo v oblikovanje odločitev (Della Porta 2003, 63). Mayer in Perrineau (v Della Porta 2003, 64) pravita, da sama zamisel o ljudski suverenosti izhaja iz participacije, ki se je v Evropi pojavila z javnim prostorom sredi 18. stoletja, nato pa se je razvila preko različnih stopenj širjenja volilne pravice, ki je poglavitno orodje participacije državljanov.

Blais (2010, 165) trdi, da demokracija predstavlja obliko vladavine, v kateri imajo vsi državljani pravico do participacije. Vsak posameznik mora imeti pravico izraziti svoje mnenje o tem, kaj naj vlada stori, in imeti pravico nastopiti kot kandidat na volitvah. Pravi, da je participacija "dobra stvar", zato je velik izziv razumeti pojav toliko pasivnih državljanov. Pattie in Johnston (2011, 178) aktivno politično participacijo razumeta kot steber demokracije. Visoka vključenost državljanov, naj bo v volitve, sodelovanje v političnih skupnostih ali pa delo v kampanji ali politični organizaciji, je znak zdrave politike. Na drugi strani nizka raven participacije predstavlja slabost v demokraciji. Z njimi se strinja Brezovšek (1995, 201), ki meni, da začetki predstave o participaciji izhajajo predvsem iz demokratičnega konteksta, kjer obstaja proces vplivanja navzgor. To pomeni, da imajo državljani možnost, da preko volilnega procesa in drugih oblik politične participacije vplivajo na oblikovanje vladnih odločitev. Tudi

večina drugih avtorjev, ki so se ukvarjali s politično participacijo, je bila do sredine 20. stoletja mnenja, da je njena širitev pomemben vidik politične modernizacije (Brezovšek 1995, 201).

"S participacijo označujemo dejavnost, kjer posameznik sodeluje v procesih odločanja in v aktivnostih na področju družbenega življenja," trdita Brezovšek in Haček (2012, 211). Zgolj sodelovanje državljanov v političnem oziroma javnem življenju pa predstavlja politično participacijo (Adam 1991). Slednjo opredeljujemo kot dejavnost, ki ima namen ali učinek vplivati na vladne ukrepe – bodisi neposredno, tako da vpliva na oblikovanje ali izvajanje javne politike, bodisi posredno z vplivom na izbiro ljudi, ki to politiko izvajajo. Definicij politične participacije je seveda veliko, zato navajam nekatere, ki sem jih zasledila v literaturi in odkrivajo njene različne vidike oziroma ravni.

Verba in drugi (1995, 37–38) pravijo, da politična participacija daje državljanom v demokraciji priložnost, da vladnim uradnikom sporočajo informacije o svojih željah in potrebah, ter pritiska na njih, da se odzovejo.

Na drugi strani Rush (v Della Porta 2003, 64) politično participacijo razume kot "vključnost posameznika v politični sistem na različnih ravneh dejavnosti, segajočih od popolnega nezanimanja do zasedanja politične funkcije," Axford (in drugi v Della Porta 2003, 64) pa kot "tiste države državljanov, katerih cilj je vplivati na politični proces".

V najožjem pomenu se jo obravnava tudi kot prostovoljno izpostavljanje političnim sporočilom, sicer pa izraz zajema zelo različna ravnanja, vse od volitev in aktivnega delovanja v neki stranki do razpravljanja o politiki in ustvarjanja organiziranega pritiska (Della Porta 2003, 64).

Aktivnosti posameznikov, ki jih razumemo kot politično participacijo, se razlikujejo (Adam 1991), zato se nadalje tukaj sprašujemo, kateri posamezniki se odločijo za politično aktivnost in na podlagi česa jo izberejo.

Zanimiva je ugotovitev Milbratha (1965, 17), ki pravi, da ljudje, ki sodelujejo v zahtevnejših političnih akcijah, pogosto sodelujejo tudi v manj zahtevnih. V ta namen je opravil tudi raziskavo, kjer je ugotovil (Milbrath 1965, 21), da je ena tretjina ameriške odrasle populacije lahko označena za politično apatično oziroma pasivno, 60 odstotkov sodi med "gledalce", medtem ko je "gladiatorjev", ki so v politiki dejavni, pogosto komaj sedem odstotkov.

Glede na omenjene oznake, Milbrath (1965, 18) navaja naslednjo hierarhijo politične participacije:

1. Apatičnost.
2. Aktivnosti opazovanja: volilna udeležba, odpiranje političnih razprav.
3. Prehodne aktivnosti: udeležba na sestankih in stik s političnimi voditelji, finančna pomoč stranki.
4. Gladiatorske aktivnosti: udeležba na političnem zborovanju ali skupščini, aktivno sodelovanje v stranki, pridobivanje sponzorjev, kandidiranje za strankarske in javne funkcije, prevzemanje strankarskih in javnih funkcij.

Tukaj vidimo, da obstajajo različne oblike politične participacije.

#### **4.1 Oblike politične participacije**

Blais (2012, 203) opozarja, da se je glede na podatke National Election Studies iz leta 2008 velik odstotek posameznikov udeležil volitev. Posluževali so se tudi drugih oblik politične participacije, največkrat v obliki podpisovanja peticij, udeleževanja lokalnih političnih srečanj in financiranja političnih organizacij, manj kot četrtina pa se je udeležila protestnih shodov. Iz tega izhaja, da se posamezniki vključujejo v zelo različne politične aktivnosti, zato so empirične raziskave skušale ugotoviti, kako se posamezniki vključujejo v politiko. To je vodilo v oblikovanje različnih oblik politične participacije (Della Porta 2003, 64–65). Večina avtorjev razlikuje med konvencionalno in nekonvencionalno politično participacijo.

Za namen moje diplomske naloge je sicer relevantna le konvencionalna politična participacija, ena od njih je prav udeležba na volitvah, a bom na kratko predstavila tudi nekonvencionalne oblike.

##### 4.1.1 Konvencionalna politična participacija

Janda in drugi (1992, 215) pišejo, da gre pri konvencionalni politični participaciji za rutinske aktivnosti, katerih se posamezniki poslužujejo z namenom, da jim oblast prisluhne. Menijo, da je konvencionalna politična participacija tista, ki obsega obnašanje, sprejemljivo za dominantno kulturo posamezne države.

Znotraj konvencionalnih oblik politične participacije Janda in drugi (1992, 228–237) navajajo akcije, ki podpirajo politiko vladajočih, in akcije, ki skušajo spremeniti vladno politiko. Pravijo, da imajo konvencionalne oblike politične participacije različne stopnje pobud. Tako lahko govorimo o nizki stopnji pobude, kamor uvrščamo nošenje priponk s politično vsebino in spremljanje političnega dogajanja preko televizijskih ekranov, ter visoki stopnji pobude, ki obsega udeležbo na strankarskih srečanjih, prepričevanje za udeležbo na volitvah, sodelovanje v političnih kampanjah, kandidaturo na volitvah in udeležbo na zasedanjih zakonodajnega telesa. Med konvencionalne oziroma tradicionalne oblike politične participacije tako sodijo udeležba na volitvah, na referendumih ter kandidiranje in članstvo v politični stranki, pri tem pa Perea (v Lundell 2012, 221) kot najbolj razširjeno obliko politične in torej tudi konvencionalne participacije navaja glasovanje na volitvah. Konvencionalna politična participacija je razširjena oblika, a je v zadnjih desetletjih pri njenem posluževanju prišlo do upada (Brezovšek 2002, 65).

#### 4.1.1.1 Volitve

V sodobnem pojmovanju demokracije so volitve eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti in tudi nujni pogoj za oblikovanje glavnih državnih organov, zlasti predstavniškega telesa. Volivcem omogočajo neposreden vpliv na sestavo parlamenta, saj članom parlamenta podelijo mandat, pooblastilo, da o najpomembnejših odločitvah odločajo v njihovem imenu (Grad 2004, 17). V skladu z načelom ljudske suverenosti jih torej štejemo za način in sredstvo, s katerim ljudstvo prenaša na svoje predstavnike izvajanje svoje suverenosti in s tem vzpostavlja politično predstavništvo (Grad 2000, 28).

"Volitve so srce demokracije, ljudem dajejo glas, da odločajo o političnih odločitvah. Brez volitev ni demokracije" (Harrigan v Dobratz in drugi 2012, 226).

Grad (2004, 17–18) se strinja z navedenim citatom in pravi, da so volitve svoj vrhunec in polno potrditev dosegle šele v političnem sistemu buržoazne predstavniške demokracije, čeprav so se kot oblika sodelovanja širšega ali ožjega kroga državljanov pojavljale že v političnih sistemih v prejšnjih zgodovinskih obdobjih. V sodobnih demokracijah so nato postale osrednji politični dogodek, okoli katerega se odvija boj za oblast, pri čemer igrajo glavno vlogo politične stranke, ki nastopajo kot predstavnik nekih političnih interesov in pogledov (Grad 2000, 29). Več

desetletij zapovrstjo je veljalo, da politično predstavništvo temelji na stabilnih odnosih med volivci in političnimi strankami (Brezovšek 2002, 65).

S pravnega vidika so volitve tiste, ki dajejo legalnost in legitimnost izvajanju oblasti nad državljani s strani izvoljenih predstavnikov, medtem ko s političnega vidika pomenijo aktivno sodelovanje ljudstva pri oblasti, trenutek, ko ima ljudstvo oblast (Grad 2000, 29).

Tudi Krašovec (2007, 11) se strinja, da so volitve tesno povezane s teorijami moderne demokracije, ki temeljijo na načelu ljudske suverenosti, kar pomeni, da oblast na določenem ozemlju pripada ljudstvu. Medtem lahko ljudstvo svojo oblast izvaja neposredno ali posredno.

Volitve so osrednja institucija za predstavniško demokracijo, a kot same še niso zadostne, poudarja Norrisova (v Krašovec 2007, 12), pri tem pa Katz (v Krašovec 2007, 12) izpostavlja njihov pomen tako v normativnem kot v empiričnem pogledu. V prvem pomenu naj bi volitve v resnici imele instrumentalno vlogo v pogledu udejanjanja vrednot, ki podpirajo demokracijo. Tako naj bi oblikovale spodbude političnim akterjem, da se obnašajo po določenem vzorcu in pri tem opredeljevale institucionalno okolje. Empirični pogled medtem predstavlja zgolj vprašanje, kako in v kolikšnem obsegu so normativna pričakovanja uresničena.

Raziskovalci, ki se ukvarjajo s preučevanjem volitev, se torej strinjajo, da gre za osrednjo institucijo demokratičnih držav, nujen pogoj za oblikovanje državnih organov ter v političnem sistemu za eno najpomembnejših funkcij, ki omogoča državljanom neposreden vpliv na oblikovanje in izvrševanje oblasti. Katz (v Krašovec 2007, 14–16) dodaja še ostale funkcije volitev. Te lahko razdelimo v štiri skupine, ki skupaj tvorijo dve večji skupini, to sta sistemske in personalne funkcije. Medtem ko sistemski vidik predstavlja odgovor na vprašanje, kako volitve pripomorejo k udejanjanju demokracije in kako pripomorejo k delovanju političnega sistema, pa nam personalni vidik odgovarja na vprašanje, kakšne so funkcije volitev za državljane in kakšne za posameznike, ki jih na volitvah volimo.

#### 4.1.2 Nekonvencionalna politična participacija

Medtem ko se je raziskovanje politične participacije ukvarjalo predvsem z njenimi najbolj konvencionalnimi oblikami, pa so raziskovalci v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja začeli opazovati hitro rast novih, nekonvencionalnih oziroma neposrednih oblik politične

participacije. Dalton (v Della Porta 2003, 69) navaja naslednje nekonvencionalne oblike politične participacije:

- pisma bralcem,
- sodelovanje v bojkotu,
- samozmanjševanje davkov ali najemnin,
- zasedba poslopij in cestne zapore,
- podpisovanje peticij,
- sedeči protesti,
- udeležba v divjih stavkah ali v mirnih sprevodih,
- povzročanje škode na gmotnih dobrinah in
- nasilje zoper ljudi.

Janda in drugi (1992, 228–232), ki se prav tako dotikajo teme nekonvencionalnih oblik politične participacije, mednje prištevajo uprizarjanje stavk, izpisovanje grafitov s sovražno vsebino in raznolike nasilne demonstracije. Menijo, da se tudi teh oblik participacije posamezniki poslužujejo, ker želijo doseči različne politične koristi oziroma zlasti izkazati nestrinjanje z določenimi političnimi odločitvami.

Tudi Barnes in Kaase (v Della Porta 2003, 69) sta v primerjalni raziskavi, ki je zajela več zahodnih demokracij, ugotovila, da je vse več državljanov pripravljeno poseči po takšnih oblikah participacije, ko se soočijo z zakoni in odločitvami, ki se jim zdijo krivične. Nekonvencionalne oblike politične participacije se običajno pojavijo, ko volilni proces ne zadovoljuje nasprotujočih si želja državljanov in postaja njihovo zaupanje v politične institucije vse manjše. Takrat se volivci ne zatečejo več tako pogosto k volitvam, temveč izberejo drugačne oblike politične udeležbe. Te se lahko od mirnih protestov in demonstracij sprevržejo v nemire, nasilje ali celo v oborožene revolucije (Brezovšek 1995, 200).

Raziskave o sodelovanju v bojkotih, demonstracijah in podpisovanju peticij so v začetku 21. stoletja v devetih največjih demokracijah odkrile, da delež sodelujočih v teh oblikah participacije narašča. Rezultati kažejo, da se delež aktivnosti v nekonvencionalnih oblikah povečuje, medtem ko volilna aktivnost upada (Blais 2012, 174–175).

## 4.2 Dejavniki politične participacije

Obstajajo različne poti, na podlagi katerih se posameznik odloči, da se bo vključil v politične aktivnosti. Kot ugotavljajo Deželan in drugi (2007, 15–16) za sodelovanje v politiki posameznik potrebuje določene kompetence (zadostno moč, zadostne veščine in vire za doseganje ciljev), da je sposoben izvajati vlogo volivca ali zakonodajalca. Posameznikov, ki bi bili stalno pripravljeni posvetiti del svojega časa in energije politiki ter biti v njej aktivni, je malo, le nekaj pa je tistih, ki se zanjo zanimajo, a niso aktivni (Deželan in drugi 2007, 15–16).

Verba in drugi (1995, 269) podajajo tri odgovore na vprašanje, zakaj ljudje ne postanejo politično aktivni: ker ne morejo, ker ne želijo, ker jih nihče ni pozval. Z drugimi besedami razlogi za pomanjkanje politične aktivnosti izvirajo v pomanjkanju virov, pomanjkanju psihološko-politične angažiranosti ali pa se posameznik nahaja zunaj mreže, ki bi mu omogočila vključitev v politične zadeve.

Na politično participacijo torej vpliva veliko različnih dejavnikov. Razvrščamo jih v več skupin, širše gledano pa lahko govorimo o osebnostnih in sistemskih oziroma kontekstualnih dejavnikih politične participacije. Izhajajoč iz zgornje Verbove razlage o dejavnikih politične participacije, bom v nadaljevanju podrobneje predstavila družbeno-ekonomske, psihološke in sociološke dejavnike.

### 4.2.1 Družbeno-ekonomski dejavniki

Družbeni položaj posameznika, ki ga določajo njegov spol, starost, izobrazba in dohodek, sodi med najpomembnejše dejavnike politične participacije. Verba in Nie (v Della Porta 2003, 67) sta v raziskavi o participaciji ugotovila, da posameznik teži k višji stopnji participacije, kolikor višji je njegov družbeni položaj. Hierarhija politične in hierarhija družbeno-ekonomske slojevitosti stopata vzporedno, čeprav so možne tudi izjeme med državami (Della Porta, 2003, 67). Na analizi dvanajstih zahodnoevropskih držav, zajetih v raziskavo European Social Survey, je tudi Dobson pokazala, da je starost med najpomembnejšimi dejavniki neenakosti v politični udeležbi (Deželan in drugi, 2007, 22), Aina Gallego (2008) pa pri vprašanju starosti ugotavlja njen pozitiven vpliv na politično participacijo, kar pomeni, da starejše ljudi zaznava kot politično bolj aktivne.

Pri raziskovanju družbeno-ekonomskih dejavnikov se razvije družbeno- oziroma socialno-ekonomski model, ki izpostavlja dejavnike, od katerih je odvisna stopnja udeležbe na volitvah. Model izpostavlja tri komponente, ki določajo stopnjo politične participacije posameznikov; to so: izobrazba, prihodek in poklic posameznikov. Izobrazba, na primer, je pomembna, ker zvišuje politični interes posameznika in njegove državljanske veščine, medtem ko je prihodek pri politični aktivnosti pomemben zaradi zagotavljanja denarnih sredstev (Brandy in drugi 1995, 271). Osrednje načelo modela je torej, da ljudje z višjim socialno-ekonomskim statusom, to pomeni z višjo izobrazbo, višjim dohodkom in višjim položajem v službi, več politično participirajo in so splošno bolj angažirani za politične tematike (Verba in drugi 1995, 281).

#### 4.2.2 Psihološki dejavniki

Pomembni dejavniki, ki vplivajo na politično participacijo posameznikov, so tudi psihološki. Mednje uvrščamo tiste, ki so osebne oziroma psihološke narave, to je lahko osebno zanimanje posameznika za politiko, njegovo zaupanje v politične institucije in strankarska identifikacija.

Slednja velja za zelo stabilen psihološki odnos do politične stranke. Gre namreč za pozitivno psihološko afirmacijo, kjer se posameznik identificira s posamezno stranko in zaradi te identifikacije čuti pripadnost oziroma povezavo s politično stranko (Meier 1975, 497). Denver (1989, 26–28) opozarja, da strankarska identifikacija ne pomeni avtomatično volilne podpore določeni politični stranki. Identifikacija je namreč dejavnik, ki ga je težko opazovati, je s stranko časovno omejena, medtem ko je volilna izbira dokončno dejanje na volitvah, ki se lahko spremeni tudi zadnji trenutek. Velja pa, da pri osebi, ki se s posamezno politično stranko identificira, obstaja večja verjetnost, da bo to stranko volila, kot pri osebi, ki se ne identificira z nobeno stranko (Denver 1989, 28–35).

Tudi intenzivnost privlačnosti do določenega kandidata, stranke ali interesa, ki ga ta zagovarja, je pomembno povezana s politično participacijo. Več mednarodno primerjalnih študij je pokazalo, da posamezniki, ki se močno identificirajo z določeno stranko, veliko pogosteje aktivno sodelujejo v političnem procesu (Campbell in drugi v Milbrath 1965, 52–53). Večja pripadnost določeni stranki je prav tako lahko rezultat daljšega časovnega obdobja. Starejši ljudje, ki se že dlje časa identificirajo s posamezno stranko ali pa dlje časa živijo v določeni



skupnosti, čutijo namreč močnejšo pripadnost določenim strankam (strankarsko identiteto) kot mlajši ljudje (Milbrath 1965, 53).

Lane (v Milbrath 1965, 53) se strinja, da skladna usmeritev političnega obnašanja – naklonjenost stranki, kandidatu zvišuje možnosti za politično participacijo.

Med psihološka dejavnika štejemo tudi posameznikovo zanimanje za politiko in njegovo zaupanje v politične institucije oziroma sistem. Oba se razvijeta skozi proces politične socializacije, katerega rezultat so občutki in vrednotni standardi do političnega sistema in njegovih funkcij (Wiarda 2005, 180).

Na zanimanje za politiko kot najpomembnejša vplivata družina in šola (Wiarda 2005, 180), saj preko njiju posameznik pridobi širok spekter vrednot, ki mu služijo kot podlaga za oblikovanje lastnih stališč in mnenj. Velika verjetnost je, da posameznik že v otroštvu posnema starše in razvije njim enake vzorce političnega zanimanja. Kot ugotavlja Mihelj (2002) zanimanje za politiko s starostjo narašča.

Medtem politično zaupanje avtorji (Denters in drugi 2007, 67) opredeljujejo kot vedenje državljanov do ključnih igralcev in osrednjih institucij političnega sistema. Obstajajo številna pojasnila političnega zaupanja, Holmberg (v Denters in drugi 2007, 74) pravi, da politično zaupanje narašča vzporedno z uspehom stranke, za katero smo glasovali, in obratno.

#### 4.2.3 Sociološki dejavniki

Vključenost ljudi v posamezne skupine, kot so družina, prijatelji, sosedje ali politične skupine, deluje mobilizacijsko na politično participacijo. Govorimo o socialnih mrežah, ki delujejo kot mobilizatorji, ko na posameznika izvajajo določen družbeni pritisk, impliciten ali ekspliciten, in ga tako pomagajo prepričati, da politično participira (Krašovec 2013). Pomembno je, da posameznik izbere ustrezno motivacijo iz okolja. Bolj kot je oseba motivirana za politično akcijo, večja je možnost za njeno participacijo. Raziskave sicer ne trdijo, da posamezni stimulator povzroča politično participacijo, a vendar med obema obstaja tesna povezanost (Milbrath 1965, 39).

Della Porta (2003, 72) poudarja, da prav zagovarjanje podobnih vrednot v posamezni skupini ali organizaciji usmerja ljudi k temu, da se poistovetijo s temi širšimi skupinami, pri katerih imajo občutek, da sodijo vanje. Posamezniki v njih oblikujejo skupnostno identiteto, ki postane temelj participacije. V takšnem pogledu je politična participacija akcija solidarnosti z drugimi, saj je njen cilj ohranjanje ali spreminjanje strukture oziroma vrednot.

Temu sledi, da je za posameznika pomembno, da vidi povezanost med politično aktivnostjo in rešitvijo za njegove probleme ali interese, ravno to je namreč povod za njegovo (višjo) politično participacijo (Milbrath 1965, 55).

Skladno s tem je tako bistveno, da se mora nekdo, ki na primer zahteva večje pravice za delavce, najprej identificirati in poistovetiti z delavci, ki so v enakem položaju. Če se zmore poistovetiti z interesi svoje skupine, opredeli svojo identiteto kot pripadnost svoji skupini, s tem pa okrepi participacijo, ki je dejansko toliko večja, kolikor večja je razredna zavest (Della Porta 72–73).

Če povedanemu sledimo, lahko pričakujemo, da upokojenci svoje interese prepoznajo v programu upokojenske politične stranke in se nadalje z njo tudi identificirajo. Ob tem seveda predpostavljamo, da politična stranka dejansko izpostavlja problematike starejših in upokojenih. Ponudba vrednot, ki jih upokojenska stranka zagovarja, daje starejšim in upokojenim občutek, da sodijo v dano skupino. Intenzivneje, kot upokojenec čuti svojo pripadnost skupini – upokojenski stranki, večja je možnost, da ji izrazi podporo in sodeluje na volitvah.

### **4.3 Politična participacija starejših**

Nekatere raziskave kažejo, da starejši ljudje v večji meri politično participirajo kot mlajši (Berelson v Milbrath 1965, 54). Pa je res tako?

Barnes (v Fink-Hafner in Kropivnik 2006, 62) odkriva, da je poleg izobrazbe in dohodka tudi starost tista spremenljivka, ki je pozitivno povezana s konvencionalno obliko politične participacije.

Na drugi strani tudi Milbrath (1965, 55) vidi povezavo med višjo politično participacijo in starostjo, a poudarja, da je razlog za to lahko dejstvo, da imajo starostniki možnost daljšega

identificiranja s posamezno stranko, prav tako pa živijo dlje časa v posamezni skupnosti, kjer se lahko dodobra spoznajo z lokalnimi interesi, zaradi katerih so vpeti v politične zadeve.

Fink-Hafner in Kropivnik (2006, 66) sta glede na politično aktivnost oblikovala šest različnih vzorcev ljudi, pri tem pa ugotovila, da starejši ljudje kljub različnim podatkom o njihovem zanimanju za politiko, pogosto volilno participirajo. Tako starejše uvrščata v skupino posameznikov, ki se značilno udeležujejo volitev. Prav tako sta ugotovila, da so starejši v večji meri tisti, ki se volitev udeležujejo že zaradi občutka državljske dolžnosti.

Starost sama po sebi ni dejavnik politične participacije in to je tudi dokazala Milbrathova raziskava (Milbrath in Goel v Della Porta 2003, 67), ki dokazuje, da najvišje ravni politične participacije ob enakih pogojih dosegajo tudi ljudje v srednjih starostnih skupinah – ne premladi, ne prestari. To pomeni, da Milbrath starejših posameznikov ne uvršča v skupino ljudi, ki jih označujemo za najbolj politično aktivne.

V kontekstu ugotovitev o trendu upadanja volilne participacije Smets (2012, 407) zaznava, da se stopnja volilne udeležbe starostnikov prav tako znižuje, le da s počasnejšim tempom kot pri skupini mladostnikov.

Zanimive so tudi ugotovitve iz sredine petdesetih let prejšnjega stoletja, ki kažejo, da so ameriški upokojenci veljali za skupino, ki je dosegala nižje ravni volilne udeležbe in sodelovanja v kampanjah kot katera koli druga skupina volivcev. Stopnja njihove volilne udeležbe se je v devetdesetih letih izjemno zvišala in tako so postali tisti, ki se volitev udeležujejo v največji meri (Cook 2005, 131–133). Kako in zakaj je prišlo do takšne spremembe, razlaga Campbell. Ta pojasnjuje (v Cook 2005, 131–133) višjo volilno udeležbo upokojencev sorazmerno z višjo socialno varnostjo obravnavane skupine. Pravi, da več starejših oseb, kot pokriva socialna varnost, več se jih zanima za sodelovanje v politiki.

Campbell in tudi ostali avtorji v raziskavah prikazujejo povezavo med višjim dohodkom, višjo izobrazbo posameznikov in njihovo višjo politično participacijo ter se strinjajo, da takšna premo sorazmerna povezanost velja tudi pri upokojencih, a ne ko gre za specifična vprašanja, kot je denimo socialna varnost. V tem primeru dosegajo zelo visoke stopnje sodelovanja v političnih aktivnostih upokojniki prav vseh ravni izobrazbe in dohodka (Campbell v Cook 2005, 131–133).

Delo Campbella nas opominja, da so starejši prebivalci pomembni politični udeleženci. Imenuje jih kar "*uber-citizens*" in "*super udeleženci ameriške demokracije*". Njegova poimenovanja so upravičile ameriške predsedniške volitve leta 2004, ko so izhodne ankete pokazale, da je bila med tistimi, ki so se volitev udeležili, kar dobra četrtina volivcev, starejših od 60 let. Več kot očitno gre za starostno skupino, ki si zasluži pozornost (Cook 2005, 131–133). Pri tem je sicer potrebno poudariti, da politična participacija starostnikov ni vedno tako visoka. Recimo v zadevah, ki obravnavajo problematiko mladostnikov, upokojenci niso dosegli prav visoke ravni politične udeležbe (Cook 2005, 131–133). To kaže na njihovo izrecno zanimanje zlasti za tematike, povezane z njihovimi interesi in vrednotami. Ravno zaradi tega lahko sklepamo, da se izredna povezava pojavlja med volilno udeležbo starejših in obstojem ter aktivnim sodelovanjem upokojenske stranke, ki naj bi posebej nagovarjala interese starejših in upokojenih.

## 5 POLITIČNE STRANKE

"S pojmom politična stranka se navadno razume tista politična organizacija, ki vključuje ljudi z istim političnim prepričanjem, njen cilj pa je osvojitvev in zadržanje državne oblasti, preko katere želi uresničiti svoje politične cilje" (Grad 2004, 27).

Medtem ko so v zgodovini stranke lahko na oblast prišle na nasilen, nelegalen način, jim to danes praviloma uspeva po demokratični in legalni poti. Pri političnih strankah gre za tiste vrste organizacij, ki delujejo kot posredniki med civilno družbo in državnimi organi. Družbi omogočajo vpliv na državne odločitve, državljanom pa demokratičen vpliv na odločanje o njihovih interesih (Grad 2004, 27).

Da so stranke na eni strani demokratična vez med državljani in vlado, na drugi pa instrument mobilizacije državljanov na osnovi tako demokratičnih kot tudi nedemokratičnih platform, pravi Fink-Hafnerjeva (2007, 15). Meni namreč, da lahko stranke delujejo tudi v nedemokratičnih režimih, kjer pa nastopajo kot instrument obvladovanja oziroma nadzora ljudstva.

Grad (2000, 34–35) piše, da so politične stranke med najpomembnejšimi dejavniki sodobnega političnega življenja. Od svojega nastanka dalje imajo namreč večji ali manjši vpliv na

delovanje državnih institucij. Politične stranke ustvarjajo politiko v imenu ljudstva in za ljudstvo, v bistvu pa tudi namesto njega. Demokratičnega delovanja države tako ni moč doseči brez sodelovanja političnih strank, kar privede do dejstva, da sodobne države ni mogoče voditi brez političnega posredništva političnih strank.

Weber (Fink-Hafner 2007, 16) podaja podobno pozitivno opredelitev, sodobne oblike strank je namreč poimenoval "otroci demokracije", ker so ključni dejavnik za sodobno vladanje. Povezujejo in mobilizirajo množice, agregirajo raznolike interese in oblikujejo javne politike.

Nasprotno je na drugi strani za politične stranke značilen boj za oblast, zaradi česar so se mnogokrat razvile prav v svoje nasprotje, ko so namesto instrumenta za vzdrževanje in spodbujanje demokracije, postale instrument za omejevanje demokracije, in sicer v korist svojih ozkih manjšinskih interesov (Grad 2000, 35). Podobne kritike zasledimo še pri nekaterih drugih avtorjih, poleg pozitivnih vidijo namreč tudi negativne vidike političnih strank. Označujejo jih za egoistične, vojaške organizacije, kot dejavnik negacije demokracije, grožnjo družbi in aparat, ki se povzdiguje nad državljana ter zatira spontanost in politično energijo množic (glej Fink-Hafner 2007, 16).

Cilj vsake politične stranke je, da preko mehanizma države uresniči svoj program, ki si ga je zastavila in s katerim na volitvah prepričuje volivce. Za ta dosež mora postaviti svoje člane na odločilne položaje v državni organizaciji, kar pa ji uspeva ravno z volitvami. Doseči mora seveda tudi to, da se nato odločitve v državnih organih zares sprejemajo po njeni volji (Grad 2004, 27).

Če Grad (2004, 27) piše, da so poglavitne funkcije strank predvsem oblikovanje političnih mnenj, stališč in zahtev, njihove naloge pri volitvah pa so vplivanje na volilno telo in določanje kandidatov, Fink-Hafnerjeva (2007, 18) funkcije političnih strank razširi in med najpogosteje omenjene naloge uvršča:

- povezovanje med vladajočimi in vladanimi,
- agregacijo različnih interesov,
- oblikovanje in izvajanje skupnih ciljev družbe,
- strukturiranje volilnih glasov,
- integriranje in mobilizacijo državljanov,
- rekrutiranje voditeljev za javne funkcije,

- oblikovanje javnih politik,
- socializacijo državljanov in
- socializacijo elite.

## 6 UPOKOJENSKE POLITIČNE STRANKE

Med političnimi strankami obstajajo močne diferenciacije, odvisno so tudi od značilnosti družbe, v kateri delujejo in od usmeritve samih strank v pogledu ideologije in organiziranosti (Grad 2004; Fink-Hafner 2001). Ideologija, vrednote in interesi, ki jih stranke zastopajo, so zapisani v programih, ki jih stranke predstavljajo svojim volivcem. Kot sem zapisala, je z vidika višje stopnje politične participacije pomembno, da posameznik pri določeni stranki prepozna vrednote, ki jih ima tudi sam. Tako se s stranko identificira in lahko postane celo njen podpornik, zaradi tega pa, upošteva prikazane dejavnike politične participacije, obstaja večja možnost za njegovo volilno participacijo.

Upokojenska politična stranka je tista, ki je ne poznajo vsi državni sistemi, redkokje se pojavi kot kandidatka na volitvah in malo je tistih, ki so uspele prestopiti parlamentarni prag (Hanley 2011, 5–7). Slovenska stranka DeSUS je tukaj redka izjema (Državna volilna komisija 2017).

Hanley (2011) je v enem redkih politoloških člankov o upokojenskih strankah te obravnaval vse od njihovega nastanka do uspeha, ki ga dosegajo v nekaterih evropskih državah in Izraelu. Omenjane stranke imenuje "sive politične stranke", pri tem pa poudarja, da ni vedno jasno, kako takšno stranko definirati – po starosti članov ali njihovem delovnem oziroma upokojenskem statusu. Ugotavlja pa, da je večina oseb, starih nad 60 ali 65 let, tudi že upokojenih, zato le redkokdaj obstaja razlika med upokojenimi in starimi (Hanley 2011, 9).

Vprašanje, ki se nekaterim morda porodi, ko slišijo za upokojensko oziroma sivo stranko je, iz kakšnega razloga so te stranke nastale. Najenostavnejša razlaga je socialno-strukturni dejavnik, ki pojasnjuje pojav upokojenskih strank skladno z naraščajočim številom starih in upokojenih posameznikov v vseh evropskih družbah. Te dolgoročne spremembe v družbeno-ekonomski in demografski strukturi so namreč povzročile pojav volilnih zahtev za drugačne politike (Hanley 2011, 7–9).

Izrael je visoko razvita bližnjevzhodna država, kjer se pojavi prva upokojska stranka leta 1981. V zahodni Evropi je bila prva registrirana taka stranka italijanska *Partito dei Pensionati*, kasneje pa se take politične stranke začnejo pojavljati še v Nemčiji, Skandinaviji in državah Beneluksa. V zgodnjih devetdesetih se z njo srečajo še dežele srednje, vzhodne in južne Evrope (Hanley 2011, 2–3).

Sive politične stranke so bile oblikovane na dva načina. Pri prvem načinu so jih pogosto ustanovili "politični podjetniki", to so posamezniki, pogosto poslovneži ali upokojeni strokovnjaki, ki prej niso bili aktivni v strankarski politiki, a so imeli mnoge veččine in tudi finančne vire za ustanovitev majhne politične organizacije. Primer tega sta upokojski stranki na Škotskem in Nizozemskem. Pri drugem načinu so se stranke upokojencev oblikovale na podlagi ugotovljenih skupnih interesov, primer pa sta nemška Die Grauen in slovenska DeSUS (Hanley 2011, 18).

Tako v zahodni kot v vzhodni Evropi večina upokojskih strank ostaja, volilno gledano, na periferiji. Predvsem v zahodni Evropi so dotične stranke pridobile skoraj nično volilno podporo, medtem ko so vzhodnoevropske dosegle 1–3 odstotke volilnih glasov na nacionalnih volitvah. V majhnem številu držav, vključno z Nizozemsko, Luksemburgom, Slovenijo, Hrvaško in tudi Izraelom, pa so upokojske stranke dosegle celo parlamentarni prag in vstopile v predstavniška telesa (Hanley 2011, 3).

Hanley (2011, 5–7) opozarja, da ločitev volivcev po starostnem in upokojitvenem statusu v evropskem kontekstu nikoli nista bila pretirano pomembna, niti nista imela moči v politiki. S staranjem prebivalstva in pojavom drugačnih problematik in nadalje politik pa so upokojske stranke dobile potencial za rast. Lahko izkoristijo naraščajoče bazene starejših volivcev, ki jih zanimajo predvsem določene politike in posamezne teme.

## 7 EMPIRIČNI DEL

Skozi analizirano literaturo sem pridobila nekatere teoretične predpostavke, ki sem jih želela preveriti na izbranim primeroma in z lastno analizo. Ker je cilj moje naloge ugotoviti, ali obstoj upokojske stranke in njen nastop na volitvah v državi mobilizira starejšo populacijo in vpliva na višjo stopnjo njene volilne udeležbe, bom v empiričnem delu opravljala primerjalno analizo

dveh držav, in sicer Slovenije ter Poljske, izbor katerih sem že argumentirala. Najprej bom zelo na kratko predstavila upokojenski stranki DeSUS in KPEiR, nato pa se bom posvetila dotični analizi z opisno statistiko in preverjanju hipoteze.

## **7.1 Demokratična stranka upokojencev Slovenije**

DeSUS je nastala v okviru Društva upokojencev Maribor Center, in sicer pod imenom Zveza društev upokojencev Maribor. Konec junija 1990 se je zveza preimenovala v Demokratično stranko – zvezo upokojencev Maribor, nakar je 30. maja 1991 uradno postala Demokratična stranka upokojencev Slovenije in bila vpisana v register političnih strank Republike Slovenije (DeSUS 2017).

Stranka se opredeljuje za zagovornico demokratičnih in, pomembno, upokojenskih vrednot v državi Sloveniji. Izpostavlja interese starejših in v največji meri obravnava ter se zavzema za tematike, ki so zanje pomembne (socialno varstvo starejših, višina pokojnin). Njen predsednik, hkrati pa tudi podpredsednik v trenutni vladi in aktualni minister za zunanje zadeve je Karl Viktor Erjavec.

Na podlagi podatkov Državne volilne komisije (2017) vidimo, da je stranka sodelovala na prav vseh volitvah v državni zbor od leta 1992 naprej, a je šele z volitvami leta 1996 prvič nastopila kot samostojni akter. Leta 2000 je pridobila pet mandatov, leta 2004 enega manj, leta 2008 sedem mandatov, leta 2011 na predčasnih parlamentarnih volitvah šest mandatov in leta 2014 deset mandatov.

## **7.2 Krajowa Partia Emerytów i Rencistów**

Trenutno aktivna poljska upokojenska stranka na nacionalni ravni je KPEiR, do nedavnega pa je obstajala tudi Partia Emerytów Rencistów Rzeczypospolitej Polskiej, ki je bila 3. marca 2017 izbrisana iz registra političnih strank in v obravnavanih časovnih točkah ni nastopila na volitvah (Veleposlaništvo Republike Slovenije v Varšavi 2017).

"Upokojenci skupaj v boju za socialno pravičnost" je slogan KPEiR. Najpomembnejši cilj obravnavane stranke je obramba najbolj ranljivih ljudi v družbi, to so starejši, upokojenci, invalidi, starši samohranilci, brezposelni, brezdomci in ljudje, izključeni iz družbe. Program



stranke je tako usmerjen na našete skupine posameznikov, prizadeva pa si za poljsko demokracijo in uresničevanje načela socialne pravičnosti (KPEiR 2017).

Glede na podatke državnega volilnega urada Republike Poljske (Krajowe Biuro Wyborcze 2017) ugotavljamo, da omenjena politična stranka ni sodelovala na parlamentarnih volitvah v 21. stoletju.

### 7.3 Analiza

Podatke za potrebe analize sem pridobila v Evropski družboslovni raziskavi (ESS). ESS ponuja za obe analizirani državi le podatke od leta 2000 naprej, zato sem na podlagi dostopnih podatkov in parlamentarnih volitev v obeh državah opravila analizo volilne udeležbe upokojencev v štirih časovnih točkah, tj. štirih volitvah v vsaki državi.

V ta namen sem v ESS poiskala ustrezni spremenljivki. Za prvo spremenljivko sem v kategoriji *Politics* izbrala spremenljivko *Voted last national elections*, medtem ko sem drugo spremenljivko poiskala v skupini *Gender, Year of birth and Household grid*, izbrala *year of birth* in jo rekodirala v dva razreda (volivce do in nad 65 let).

Tabela 7.3.1: Leto parlamentarnih volitev v obeh državah in zanj relevantno leto iz ESS, ki je vključeno v analizo

SLOVENIJA		POLJSKA	
parlamentarne volitve	ESS podatki	parlamentarne volitve (v Sejm)	ESS podatki
2000	2002	2001	2002
2004	2006	2005	2006
2008	2010	2007	2008
2011	2012	2011	2012

#### 7.3.1 Opisna statistika

Spremenljivki, ki sem ju v svoji raziskavi uporabila, sta starost in udeležba na zadnjih državnih (parlamentarnih) volitvah. V celoten vzorec<sup>1</sup> je bilo zajetih 7346 državljanov Republike Poljske

<sup>1</sup> Celoten vzorec obsega število anketiranih iz obeh starostnih skupin v vseh analiziranih časovnih točkah.

(RP) in 5655 državljanov Republike Slovenije (RS). Od tega je bilo anketirancev, starih 65 let in več v RP 1233, v RS pa 1112 oseb (glej Tabelo A.1 v Prilogi A).

Ker me v mojem diplomskem delu zanimajo zgolj osebe, stare 65 let in več, so vsi nadaljnji podatki analizirani le na vzorcu teh oseb. Te predstavljajo 2345 anketirancev skupaj iz obeh držav, njihovo število in odstotek pa se v posamezni časovni točki razlikujeta (glej Tabelo A.2 v Prilogi A).

### 7.3.2 Preverjanje hipoteze (inferenčna statistika)

Povprečna volilna udeležba oseb, starih 65 let in več, je bila v štirih obravnavanih letih, v RP 70,7-odstotna, medtem ko je bila v RS višja za 13,6 odstotkov (84,3-odstotna) (glej Tabelo B.1 v Prilogi B).

Če pogledamo volilno udeležbo anketiranih, ki so stari 65 let in več, v posamezni časovni točki<sup>2</sup> (glej Tabelo 7.3.2 in Graf 7.3.1) ugotovimo, da je leta 2002 v RS udeležbo na zadnjih parlamentarnih volitvah potrdilo 89,4 odstotkov anketiranih, kar pomeni najvišji odstotek izmed vseh obravnavanih let. Najnižjo volilno udeležbo te skupine volivcev v RS opazimo leta 2012 (78,5%), medtem ko je ta v RP najnižja leta 2006, ko znaša 68,2 odstotka. V letu 2008 so obravnavani le podatki za RP, medtem ko so za leto 2010 obravnavani zgolj podatki za RS. Analizirano leto 2012 zopet zajema podatke za obe državi, in sicer je razvidno, da je, glede na ostale časovne točke, v RP zabeležena najvišja volilna udeležba (72,6%), na drugi strani pa je ta najnižja v RS, kar pa rezultira tudi v najmanjši razliki v volilni udeležbi med državama. Razlike med leti sicer precej variirajo, znašajo namreč vse od najnižje 5,9 odstotkov leta 2012 do najvišje 26,7 odstotkov v letu 2002.

Glede na pridobljene in analizirane podatke ugotavljam, da je na parlamentarnih volitvah udeležba oseb, ki so stare 65 let in več, v obravnavanih časovnih točkah vseskozi višja v RS, ki ima na volitvah sodelujočo upokojensko stranko, kot pa v RP, kjer stranka upokojencev ni nastopila na volitvah.

---

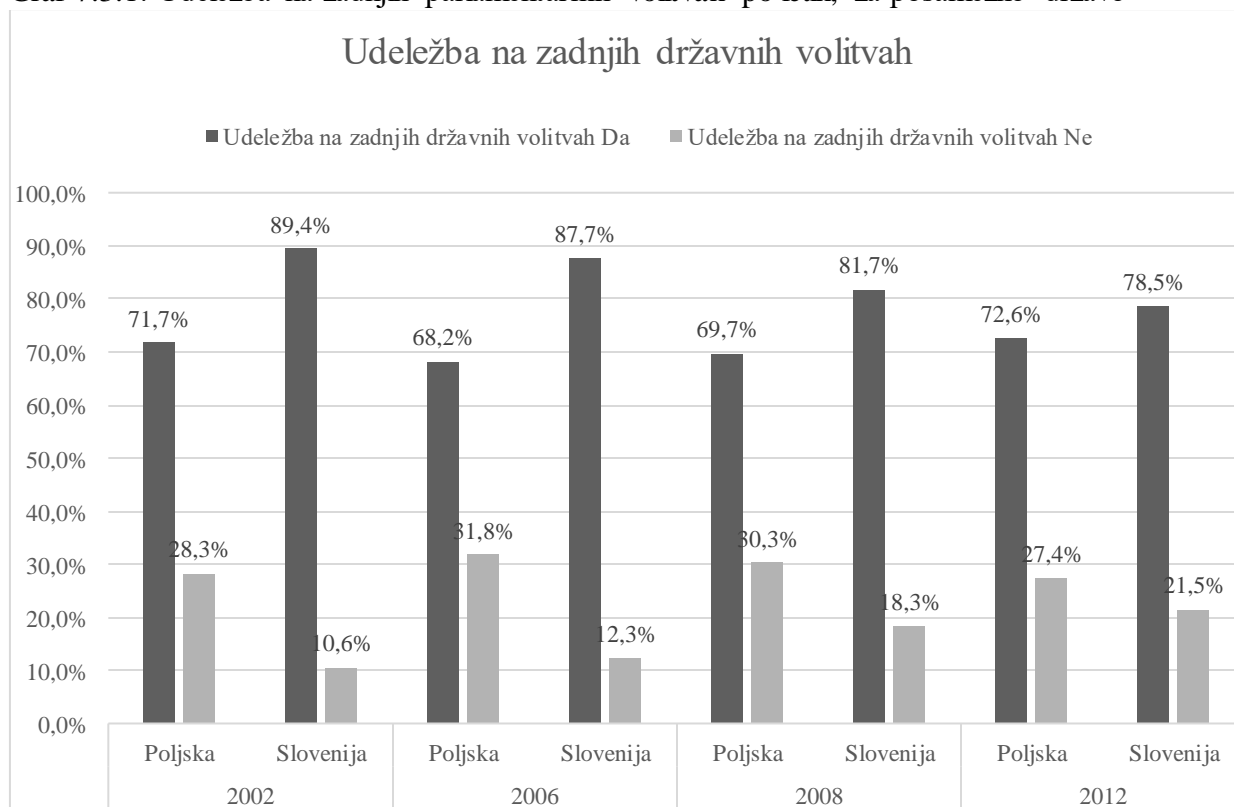
<sup>2</sup> Podane statistične interpretacije zajemajo leto, za katerega so bili izbrani podatki v ESS. Za dejansko leto parlamentarnih volitev v posamezni državi glej Tabelo 7.3.1.

Tabela: 7.3.2: Udeležba na zadnjih parlamentarnih volitvah po letih, za posamezno državo

Leto		Udeležba na zadnjih državnih volitvah	
		Da	Ne
2002	Poljska	71,7%	28,3%
	Slovenija	89,4%	10,6%
2006	Poljska	68,2%	31,8%
	Slovenija	87,7%	12,3%
2008	Poljska	69,7%	30,3%
2010	Slovenija	81,7%	18,3%
2012	Poljska	72,6%	27,4%
	Slovenija	78,5%	21,5%
Skupaj	Poljska	70,7%	29,3%
	Slovenija	84,3%	15,7%

Vir: prirejeno po ESS (2002; 2006; 2008, 2010; 2012).

Graf 7.3.1: Udeležba na zadnjih parlamentarnih volitvah po letih, za posamezno državo



Vir: prirejeno po ESS (2002; 2006; 2008, 2010; 2012).

Zaradi različnih metodoloških razlogov ni bilo smiselno izpostaviti dodatnih statističnih analiz (vprašanje korelacije), a menim, da zgoraj (glej Tabelo 7.3.2 in Graf 7.3.1) prikazana razlika v volilni udeležbi starostnikov med državama nikakor ni zanemarljiva. Razlike v volilni udeležbi med državama sicer niso stabilne, a vidimo, da starejši v državi, kjer njim namenjena upokojenska politična stranka sodeluje na volitvah (RS), ves čas v večji meri volilno participirajo, kot v državi, kjer na volitvah ni sodelujoče upokojenske stranke (RP).

## 8 ZAKLJUČEK

Politična participacija, staranje prebivalstva in upokojenska politična stranka so ključni pojmi, s katerimi sem se ukvarjala tekom diplomskega dela.

Prihod revolucije, ki krepko preseže meje demografije, ob tem pa s sabo potegne številne gospodarske, socialne in druge posledice, je bil napovedan že ob koncu 20. stoletja. Danes smo priča napovedanemu, saj se soočamo z intenzivnim staranjem prebivalstva. Glavni 'krivci' za to so nizka stopnja rodnosti, bistveno daljša pričakovana življenjska doba in manjša umrljivost. Število ljudi in delež starejših se zvišujeta v večini regij po vsem svetu, omenjeno staranje prebivalstva pa predstavlja resen izziv človeštvu. Starejša in upokojena populacija ima svoje specifične potrebe, ki rezultirajo v povpraševanju po novih, drugačnih politikah. Kot smo videli, je ponekod to privedlo do nastanka novih političnih strank – upokojenskih, ki zagovarjajo vrednote in interese starejših in predvidoma nagovarjajo starejše volivce. Upokojenske politične stranke ostajajo večinoma na volilni periferiji, a poznamo izjeme, kjer so te stranke dosegle parlamentarni prag in vstopile v predstavniška telesa. Sočasno je starejša populacija postala vedno večji del volilnega telesa, pri čemer se sprašujemo, ali nastop upokojenske politične stranke na volitvah mobilizira volivce, ki so stari 65 let in več.

Prikazana situacija je vzbudila moje zanimanje, zato sem se odločila za preučevanje politične participacije starejše populacije in želela v okviru tega ugotoviti, ali je volilna udeležba starejših ljudi višja v Republiki Sloveniji, kjer upokojenska stranka nastopa na parlamentarnih volitvah, kot v Republiki Poljski, kjer ta stranka ne nastopa na volitvah.

V ta namen sem analizirala različne vire in kritično soočila ugotovitve o dejavnikih politične participacije. Ugotovila sem, da naj bi bilo že samo zanimanje za politiko razvojno pogojeno,

saj s starostjo raste, mnoge raziskave pa kažejo tudi, da starejši ljudje v večji meri volilno participirajo kot mlajši. Na njihovo volilno participacijo seveda vpliva še cela vrsta različnih dejavnikov, ki sem jih prikazala tekom diplomskega dela.

Več raziskav o politični participaciji starejših je pokazalo, da številni avtorji vidijo povezavo med starostjo in višjo politično participacijo. Starejši se namreč v večji meri zanimajo za politiko in jo tudi spremljajo v veliki meri, prav tako naj bi bili najzvestejši udeleženci volitev.

Če njihovo volilno participacijo zvišuje obstoj upokojenske politične stranke, ki nastopi na parlamentarnih volitvah, pa sem ugotavljala v empiričnem delu. Analiza v štirih časovnih točkah med Republiko Poljsko in Republiko Slovenijo je pokazala, da je volilna udeležba oseb, ki so stare 65 let in več, ves čas višja v Republici Sloveniji, kjer stranka DeSUS nastopa na volitvah. Razlike v volilni udeležbi te skupine ljudi med državama sicer niso stabilne, a ugotavljam, da volilna udeležba starejših v Republici Poljski tudi pri svoji najvišji stopnji ne doseže stopnje slovenskih volivcev. Na podlagi teh rezultatov ugotavljam, da upokojenska stranka deluje kot mobilizator na volilno udeležbo starejših, a se hkrati zavedam, da obstojijo tudi drugi dejavniki, ki bi lahko bili vzrok dobljenih rezultatov. Ker pa sem v svojem diplomskem delu s primerjalno analizo ugotavljala le povezanost med volilno udeležbo ljudi, ki so stari 65 let in več, in nastopom upokojenske politične stranke na državnih volitvah, glede na dobljene rezultate svojo hipotezo sprejemam. Upokojenska politična stranka v državi dokazano mobilizira starejšo populacijo, zato je tudi volilna udeležba te skupine volivcev višja v Republici Sloveniji, kjer upokojenska stranka sodeluje na parlamentarnih volitvah, kot v Republici Poljski, kjer upokojenska stranka ne sodeluje na volitvah.

## 9 LITERATURA

1. Adam, Frane. 1991. Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja. *Družboslovne razprave* 8 (12): 102–117.
2. Blais, André. 2012. Political Participation. V *Comparing Democracies 3: Elections and Voting in the 21st Century*, ur. Leduc, Lawrence, Niemi Richard G. in Norris Pippa, 165–184.
3. Brandy, Henry E., Verba Sidney in Schlozman Kay Lehman. 1995. Beyond SES: A resource model of political participation. *American Political Science Review* 89 (2): 271–294.
4. Brezovšek, Marjan. 1995. Politična participacija. *Teorija in praksa* 32 (3/4): 199–211.
5. --- 2002. Volitve in politično predstavnštvo. V *Parlamentarne volitve 2000*, ur. Danica, Fink Hafner in Tomaž Boh, 51–71. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Brezovšek, Marjan in Haček Miro. 2012. *Politični sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Cook, Fay Lomax. 2005. Social Security and Senior Participation. *The Gerontologist* 45 (1): 131–133.
8. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
9. Denters, Bas, Oscar Gabriel in Mariano Torcal. 2007. Political Confidence in representative democracies: socio-cultural vs political explanations V *Citizenship and Involvement in European Democracies: a comparative analysis*, ur. Jan, W. Van Deth, Jose Ramon Montero in Anders Westholm. New York: Routledge.
10. Denver, David. 1989. *Elections and Voting Behaviour in Britain*. Worcester: Billing and Sons Ltd.

11. DeSUS. 2017. *Zgodovina. Naša zgodba*. Dostopno prek: <http://desus.si/zgodovina/pomembne-prelomnice/zgodba/> (26. avgust 2017).
12. Deželan, Tomaž, Fink-Hafner Danica, Hafner-Fink Mitja in Uhan Samo. 2007. *Državljanstvo brez meja?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Dobratz, Betty A, Waldner Lisa K. in Buzzell Timothy. 2012. *Power, Politics, and Society: an introduction to political sociology*. Boston: Allyn & Bacon.
14. Državna volilna komisija. 2017. *Arhiv volitev v državni zbor RS*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-drzavni-zbor-rs> (26. avgust 2017).
15. *European Social Survey*. Data and Documentation: 2002, 2006, 2008, 2010, 2012. Dostopno prek: [www.europeansocialsurvey.org/data/](http://www.europeansocialsurvey.org/data/) (10. september 2017).
16. Fink-Hafner, Danica. 2001. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Fink-Hafner, Danica in Kropivnik Samo. 2006. Politična udeležba v postsocializmu: Med deformirano modernostjo, novo modernizacijo in postmodernostjo. *Družboslovne razprave* 22 (51): 55–72.
18. Gallego, Aina. 2007. Unequal Political Participation in Europe. *International Journal of Sociology* 37 (4): 10–26.
19. Giannakouris, Konstantinos. 2010. Regional population projections EUROPOP 2008: Most EU regions face older population profile in 2030. *Population and Social conditions*. Eurostat. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5564440/KS-SF-10-001-EN.PDF/d5b8bf54-6979-4834-998a-f7d1a61aa82d> (7. avgust 2017).
20. Grad, Franc. 2000. *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
21. --- 2004. *Volitve in volilni sistem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

22. Hanley, Seán. 2011. Explaining the success of pensioners' parties: A Qualitative Comparative Analysis of 31 polities. University College London. V *Generational Politics and Policies: Comparative Studies of Aging Postindustrial Democracies*, ur. Pieter Vanhuysse and Achim Goerres, ECPR Studies in European Political Science. London: Routledge. Dostopno prek: [http://discovery.ucl.ac.uk/239927/2/GenerationalPolitics-Hanley-\\_ch\\_2\\_\(for\\_UCL\\_eprint\).pdf](http://discovery.ucl.ac.uk/239927/2/GenerationalPolitics-Hanley-_ch_2_(for_UCL_eprint).pdf) (24. avgust 2017).
23. Janda, Kenneth, Berry Jeffrey M. in Goldman Jerry. 1992. *The challenge of democracy: Government in America*. Boston: Houghton Mifflin Company.
24. Kernell, Georgia. 2014. *Do Political Parties Influence Participation?* Northwestern. Institute for Policy Research. Dostopno prek: <http://www.ipr.northwestern.edu/about/news/2014/kernell-political-participation-parties.html> (24. avgust 2017).
25. KPEiR. 2017. *Program KPEiR*. Dostopno prek: <http://www.kpeir.org/program.html> (26. avgust 2017).
26. *Krajowe Biuro Wyborcze*. 2017. Wybory i referenda. Wybory do Sejmu i do Senatu. Dostopno prek: [pkw.gov.pl/315\\_Wybory\\_do\\_Sejmu\\_i\\_do\\_Senatu](http://pkw.gov.pl/315_Wybory_do_Sejmu_i_do_Senatu) (26. avgust 2017).
27. Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. --- 2013. *Študijsko gradivo Politična participacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Kuhar, Metka. 2007. *Sociološki vidik: Prevrednotenje staranja in starosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: [http://www.kapitalska-druzba.si/files/506/kad\\_zbornik2007\\_metka\\_kuhar.pdf](http://www.kapitalska-druzba.si/files/506/kad_zbornik2007_metka_kuhar.pdf) (7. avgust 2017).
30. Lundell, Krister. 2012. Civic Participation and Political Trust: The Impact of Compulsory Voting. *Representation*, 48 (2): 221–234.
31. Medved, R., in Tičar, Z. 2008. Pogled Ministrstva za zdravje na staranje prebivalstva in ukrepi za zadovoljevanje potreb starostnikov. *Zdravstveni vestnik* 77: 799–801.



32. Meier, Kenneth J. 1975. Party Identification and Vote Choice: The Casual Relationship. *The Western Political Quarterly* 28 (3): 496–505.
33. Miheljak, Vlado (ur.). 2002. *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Maribor: Aristej.
34. Milavec Kapun, Marija. 2011. *Starost in staranje*. Ljubljana: Zavod IRC. Dostopno prek: [http://www.impletum.zavod-irc.si/docs/Skritidokumenti/Starost\\_in\\_staranja-Milavec.pdf](http://www.impletum.zavod-irc.si/docs/Skritidokumenti/Starost_in_staranja-Milavec.pdf) (10. avgust 2017).
35. Milbraht, W. Lester. 1965. *Political participation – How and why do people get involved in politics?* Chicago: Rand McNally & Company.
36. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2009. Directorate for Employment, Labour and Social Affairs Health Committee. Policies for Healthy Ageing: An Overview. *OECD Health Working Papers* No. 42. Dostopno prek: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?doclanguage=en&cote=DELSA/HEA/WD/HWP\(2009\)1](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?doclanguage=en&cote=DELSA/HEA/WD/HWP(2009)1) (10. avgust 2017).
37. Smets, Kaat. 2012. A Widening Generational Divide? The Age Gap in Voter Turnout Through Time and Space. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 22 (4): 407–430.
38. Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2017. *Starost*. Dostopno prek: [http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj\\_testa&expression=ge%3Dstarost\\*](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ge%3Dstarost*) (8. avgust 2017).
39. Statistični urad Republike Slovenije. 2009. Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008–2060. *Projekcije prebivalstva EUROPOP 2008 za Slovenijo*. Ljubljana. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/prebivalstvo2009.pdf> (7. avgust 2017).
40. *Strategija varstva starejših do leta 2010*. 2006. Solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva. Sprejeta 21. 9. 2006. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.

41. United Nations. 2015. Department of Economic and Social Affairs. *Population Division*. World Population Ageing 2015 (ST/ESA/SER.A/390). Dostopno prek: [http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015\\_Report.pdf](http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf) (7. avgust 2017).
42. United Nations. 2017a. *Population Division*. *Population Facts*. Population ageing and sustainable development. No.2017/1. Department of Economic and Social Affairs. Dostopno prek: [http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/popfacts/PopFacts\\_2017-1.pdf](http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/popfacts/PopFacts_2017-1.pdf) (31. julij 2017).
43. --- 2017b. *Population Division*. *World Population Prospects*. Key Findings and Advance Tables. Working Paper No. ESA/P/WP/248. Department of Economic and Social Affairs. Dostopno prek: [https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2017\\_KeyFindings.pdf](https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf) (3. avgust 2017).
44. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Varšavi. 2017. Uradni podatki. Varšava: interno gradivo pridobljeno preko elektronske pošte (16. avgust 2017).
45. Verba, Sidney, Schlozman Kay Lehman in Brandy Henry E. 1995. *Voice and Equality. Civic Voluntarism in American Politics*. London: Harvard University Press.
46. Vertot, Nelka. 2010. *Starejše prebivalstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/StarejsePrebivalstvo.pdf> (10. avgust 2017).
47. Wiarda, J. Howard. 2005. *Comparative Politics: Critical Concepts in Political Science*. New York: Tylor & Francis.
48. World Health Organization. 2002. *Active Ageing. A Policy Framework*. Noncommunicable Disease Prevention and Health Promotion Department. Dostopno prek: [http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/67215/1/WHO\\_NMh\\_NPH\\_02.8.pdf](http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/67215/1/WHO_NMh_NPH_02.8.pdf) (10. avgust 2017).

## PRILOGE

### PRILOGA A: Tabele iz opisne statistike

Tabela A.1: Delež oseb, zajetih v celoten vzorec, po državi in obeh starostnih skupinah.

		Starost		Skupaj
		64 in manj	65 in več	
Poljska	N	6113	1233	7346
	%	83,2%	16,8%	100,0%
Slovenija	N	4543	1112	5655
	%	80,3%	19,7%	100,0%
Skupaj	N	10656	2345	13001
	%	82,0%	18,0%	100,0%

Vir: prirejeno po ESS (2002; 2006; 2008; 2010; 2012).

Tabela A.2: Število in odstotek oseb, starih 65 let in več, za obe državi skupaj, v posameznem letu.

Leto	N	%
2002	592	25,2
2006	575	24,5
2008	277	11,8
2010	293	12,5
2012	608	25,9
Skupaj	2345	100,0

Vir: prirejeno po ESS (2002; 2006; 2008; 2010; 2012).

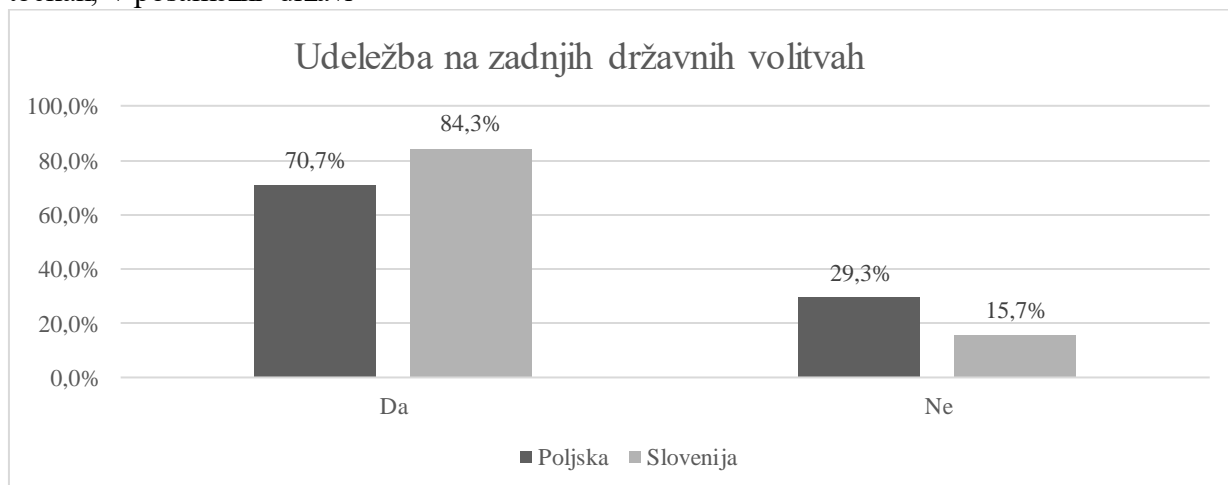
### PRILOGA B: Tabela in graf iz inferenčne statistike

Tabela B.1: Povprečna volilna udeležba oseb, starih 65 let in več, v vseh analiziranih časovnih točkah, v posamezni državi

	Udeležba na zadnjih državnih volitvah	
	Da	Ne
Poljska	70,7%	29,3%
Slovenija	84,3%	15,7%

Vir: prirejeno po ESS (2002; 2006; 2008; 2010; 2012).

Graf B.1: Povprečna volilna udeležba oseb, starih 65 let in več, v vseh analiziranih časovnih točkah, v posamezni državi



Vir: prirejeno po ESS (2002; 2006; 2008; 2010; 2012).